

ti za sebe sama a k nemější odpovědnosti zavazuje i českou kritiku. Jestliže se talentovaný básník mýlí v názoru na život i v zásadních otázkách umělecké tvorby, je třeba mu to říci rázně, bez omluvného přešlapování.
(1955)

ABY BYLO JASNO

František Trávníček

Ohlas Trefulkovy kritické stati byl mezi čtenáři Hosta neobyčejně živý. Doplnkem této písemné ankety byla beseda se čtenáři Hosta do domu, kde se ozvaly některé další hlasy jak o Kohoutově poezii, tak o Trefulkově kritice. Máme z toho radost, protože je to projev opravdového zájmu naší mládeže o poezii, na jejímž rozvoji nám upřímně záleží a za jejíž rozvoj cítíme jako činitelé Svazu československých spisovatelů plnou odpovědnost. Tato radost neznamená, že souhlasíme se vším tím, co napsal Trefulka nebo co napsali čtenáři Kohoutovy poezie a Trefulkovy kritiky. Stalin praví ve spise *Marxismus a otázky jazykovědy* toto: „Žádná věda se nemůže rozvíjet a dosahovat úspěchů bez boje názorů, bez svobody kritiky.“ To platí plnou měrou o všech oblastech lidského myšlení a tvůrčí práce, i o poezii. Domníváme se, že se ani Trefulkova kritika, ani její čtenářská odezva nevyomyká ze stalinského pojetí svobody kritiky.

Před vydáním 2. čísla Hosta do domu uveřejnil Sergej Machonin v *Literárních novinách* v 3. čísle letošního ročníku z 28. ledna stať *Za kritiku ideovou, tvořivou a pomáhající*. Autor zjišťuje „bouřlivou diskusi“ podnícenou Trefulkovou kritikou a obecně ji hodnotí takto: „Zdá se, že konečně v naší literatuře dochází k otevřenější výměně názorů o otázkách umění na rozdíl od mnoha dřívějších svárů neplodných, protože většinou zastřených a zákulisních.“ Jestliže jsme takovou výměnu názorů o našem slovesném umění vskutku podnítily, jsme tomu opravdu rádi.

S. Machonin tuto podnětnost naší diskuse omezuje vytčením jejího „vážného a základního“ nedostatku. „Zdá se,“ praví, „že většina diskutujících

cích pro i proti podporuje nebo napadá jen dílčí názory výchozího článku diskuse, místo aby především diskutovala o jeho zásadní myšlenkové koncepci, o jeho celkovém smyslu (podtrženo Machoninem) v dané konkrétně historické chvíli vývoje naší literatury a celého našeho života...“

Pokládám za správné to, co praví Machonin o důležitosti celkového smyslu Trefulkovy kritiky, a byli bychom rádi takový doplněk diskuse uveřejnili, kdybychom jej byli dostali. Naši přispěvatelé si vybrali právem svobodné kritiky podporu nebo napadání dílčích názorů výchozího Trefulkova článku a bylo by nesprávné šmahem to odmítat, neboť i tyto dílčí názory mají svůj význam.

S. Machonin připomíná, že S. K. Neumann „vzdvihl typ spisovatele, jehož základním lidským i uměleckým posláním je *aktivní, občanský, stranický a vlastenecký* postoj k životu a společnosti“. Podle Machoninova názoru jde „o tento základní postoj spisovatele ke skutečnosti, k životu“ i v naší diskusi. Proto prý nemůže Machonin souhlasit s kritikem Hosta do domu, jehož článek je celý založen v podstatě na ústřední myšlence, že „*ani aktuálnost, ani političnost, ani nadšení nejsou samy o sobě přednostmi poezie*“. Tato Trefulkova myšlenka je podle Machonina nesprávná, ale praví-li Machonin dále, že aktuálnost, političnost a nadšení „samozřejmě samy o sobě poezii netvoří a poezie má svou uměleckou zákonitost“, říká v podstatě totéž co Trefulka. Na II. sjezdu sovětských spisovatelů řekl S. Vurgun o poezii toto: „Aktuálnost tématu nedává ještě právo mluvit o aktuálnosti, a tedy o účinnosti uměleckého díla. Síla skutečného mistrovství je síla uměleckého zobecnění.“

Trefulka vyslovil onu myšlenku ne izolovaně, nýbrž v jisté souvislosti. Připomíná, že P. Kohout v své sbírce Čas lásky a boje obsáhl život pohraničnicků, lásku k soudruhovi Stalinovi, píseň na J. Fučíka, dojmy z Číny, pocity z těžkých chvil března minulého roku... „Z mladých básníků jediný P. Kohout tak široce zabírá do současných společenských událostí a odpovídá na ně tak bezprostředně a s nadšením tak upřímně citěným pro vše mladé a nové. To je kladná stránka jeho básnického typu.“ A teprve nyní praví Trefulka: „Ovšem, ani aktuálnost...“ Z této souvislosti je patrné, že Trefulka aktuálnost, političnost poezie nepopírá ani nepodceňuje. Vrací se k nim hned nato a praví mezi jiným toto: „Oddíl Březen shrnuje Kohoutovy básně-nekrology na J. V. Stalina a Klementa Gottwalda. Cítíme z nich upřímnou *osobní* bolest nad odchodem obou státníků a právě oním silným osobním prožitkem některé verše vystihují *typické* pocity příslušníků národa po smrti obou soudruhů a patří mezi nejlepší, jaké byly na toto téma napsány.“ Je patrné, že Machonin neprávem vytyká Trefulkovi pomíjení ideové, politické stránky Kohoutovy poezie a že onu Treful-

kovu myšlenku „ani aktuálnost, ani političnost, ani nadšení nejsou samy o sobě přednostmi poezie“ neprávem pokládá za zcela pochybené základní stanovisko, z kterého prý je Trefulkova kritika psána. Machonin dospěl k tomuto zápornému pojetí Trefulkovy kritiky tím, že neústrojně vytrhl onu myšlenku z celé souvislosti, v které byla vyslovena. Je proto též neodůvodněno to, co praví Machonin o Trefulkovi dále, že totiž „nemůžeme dost věřit pozitivnosti jeho základního hlediska“. Zkreslovat Trefulkovy názory a ze zkreslených názorů vyvozovat podezření není kritika tvořivá, ani ideová, ani pomáhající.

Trefulka aktuálnost, političnost a nadšení v poezii nepopírá ani nepodceňuje, nýbrž vytýká Kohoutovi některé nedostatky v jeho *umělec-kém zobrazení* aktuální tematiky. V 2. čísle letošního ročníku zobecňuje Trefulka svou kritiku Kohouta takto: „Neupíral jsem nikde Kohoutovi, že je básník... Namířil jsem však hrot své polemiky proti jeho nedostatkům, jež snižují účín jeho básní politických i milostných a překážejí jeho rychlejšímu růstu.“ I někteří další účastníci diskuse v Hostu uvedli obdobné nedostatky Kohoutovy poezie. S Trefulkovou výtkou, že „Kohoutovy básně nejsou obrazem skutečného života většiny mládeže“, vyslovili souhlas A. Jelínek a M. Schulz v Rudém právu z 12. 12. 1954. Zjišťují, že Kohout „mnohde podlehl některým obecným nedostatkům mládeže, místo aby je odhalil a postavil na pranýř“.

To jsou zajisté klady Trefulkovy kritiky. Uznává je i Machonin, když praví: „*Také velmi mnoho čtenářů souhlasí s kritikou Kohouta v Hostu* (podtrhuji já). I jim se na Kohoutově poezii opravdu nelíbí vytýkané chyby, i jim je někdy z duše nepřijemná jeho mnohomluvnost, jeho sklony k banalitě, nelíbí se jim přepínaná struna nadšení, bouří se proti jeho moralizování v milostných básních. Nelíbí se jim básníkova neskromnost v tom či onom verši, postrádají hlubší zahledění do člověka, žádají po českém básníku, aby viděl člověka složitěji, mnoha pohledy, a ne jedním, aby neochuzoval život jeho schematizováním a zjednodušováním, které není úplným a pravdivým jeho obrazem.“ Je-li tomu tak, lze plným právem říci, že Trefulkova kritika, třebaž neřekla všechno to, co uvádí Machonin, svůj úkol splnila.

Machonin souhlasí též osobně: „*I nám se to všechno nelíbí* (podtrhuji já). Souhlasíme se čtenáři a domníváme se, že se v nich brání některým rysům Kohoutovy poezie zdravý, jemný a cudný cit, cit českého čtenáře, pěstovaný skvělou kulturou nejlepších děl naší poezie klasické i nové.“ Sám S. Machonin souhlasí tedy s Trefulkovou kritikou a potvrzuje tak její dobrý účín.

Tu však S. Machonin pokračuje v docela jiném smyslu: „Ale právě pro tyto krásné a cenné vlastnosti českého čtenáře, pro tento jeho

jemnocit bychom se s ním chtěli podívat hlouběji na slova kritiky Hosta a ukázat, kam míří a v čem je jejich nebezpečí...“ (podtrhuji já). Nebezpečí Trefulkovy kritiky ukazuje Machonin na tomto příkladě: „Kritik Kohoutových veršů se například *děsí a rdí* (podtrhuji já), když cituje verše: ‚Nad hlavami nám jiskří dráha Mléčná / do široka se otevírá svět; / čekají na nás moře nekonečná / čeká na nás práce tvořivá a věčná / zakládající slávu příštích let.‘“ Machonin to komentuje takto: „Jestliže je něčím nitru protivný hrdý a povznášející pocit dobývání nejsmělejších met lidského usilování, pak nezbyvá než se ptát, *jménem koho tu kritik mluví?* (podtrhuji já). Zda jménem zdravého, pracujícího českého člověka naší doby... anebo jménem individualisty, pro kterého pojem lidského nitra a vnitřního prožívání je totožný s odhalováním složitých pocitů úzkosti, lásky... v odtržení od myšlenek našeho světového názoru, od našeho politického boje?“

Kritik Kohoutových veršů Trefulka ani se neděsí, ani nerdí při citování Kohoutových veršů „nad hlavami nám jiskří...“, nýbrž praví toto: „Pavel Kohout nemá čas na tichou básnickou procházku, moudré básnické zastavení. Hraje stále ve vysokých polohách ohromujících perspektiv, kde »nad hlavami nám jiskří dráha mléčná...« Mnoho lidí prohlásí, že jsou to dobré verše. Nu ano, po věčné stránce není v nich chybičky, jenže tyto všeobecné věty o budoucnosti byly už v různých variacích řečeny nesčetněkrát.“ Trefulka prostě vyjadřuje svůj nesouhlas s básnickým vyjádřením myšlenky. Snad není jeho formulace přesná a snad nemá vůbec pravdu, to je věc svobodné kritiky. Naprosto však nelze z jeho slov vyvozovat, že je mu „protivný hrdý a povznášející pocit dobývání nejsmělejších met lidského usilování“. A tu „tichou básnickou procházku, moudré básnické zamyšlení“ doporučuje Trefulka básníkovi jako prostředek ke zdokonalení jeho básnického vyjádření myšlenky, která byla vyjádřena už mnohokrát. Nelze z toho vyvozovat, že tu mluví individualista odtržený od našeho světového názoru a od našeho politického boje. Machonin tu interpretuje Trefulkova slova nesprávně, bezdůvodně přisuzuje Trefulkovi stanovisko, o kterém jeho slova nesvědčí. Machonin tu setrvává na svém nesprávném pojetí Trefulkovy kritiky, o kterém byla řeč již výše.

Platí to též o tom, co uvádí Machonin dále. „Proč se stále,“ ptá se Machonin, „v člancích i vyslovovaných názorech objevují obavy o básníkův subjekt? Proč je tu někdy přímo, ale častěji nepřímou vyslovována obava o poezii ‚věčných‘ hodnot a témat, věčných lidských citů, o poezii ‚nepoplatnou‘ současnosti, politice, stranickým idejím, boji za mír ve světě?...“ Není dost jasné, jaké články a vyslovované názory má Machonin na mysli, ale vztahuje-li to na Trefulkovu kritiku v Hostu, je to zcela

bezdůvodné. V celé této kritice není vůbec nic podobného; nejsou tam vysloveny obavy o básníkův subjekt, není tam ani zmínka o poezii „věčných“ hodnot a témat, věčných lidských citů, nebo o poezii „nepoplatné“ současnosti atd. Souhlasím s Machoninem v odsouzení oněch názorů, ale nechápu, že pro ně odsuzuje Trefulku, který je v Hostu nevyslovil.

Chtěl bych obrátit pozornost S. Machonina a všech čtenářů na tuto závažnou okolnost. Machonin, jak jsme viděli, přiznává, že velmi mnoho čtenářů souhlasí s kritikou Kohouta v Hostu, že se jim nelíbí vytykané chyby a že s těmito čtenáři, tedy i s kritikou v Hostu, souhlasí sám Machonin. Trefulkovu kritiku odmítá, ba pokládá za nebezpečnou, prý pro zásadní nesprávné pojetí poezie a vůbec literatury. Jestliže Trefulka ukázal na takové rysy Kohoutovy poezie, proti kterým se podle Machonina brání zdravý, jemný a moudrý cudný cit českého čtenáře, pěstovaný skvělou kulturou nejlepších děl naší poezie klasické a nové, je možné, aby to byl kritik, který se příkře rozchází s tímto českým čtenářem v pojetí poezie, v pojetí všeho našeho společenského dění? Myslím, že to možné není. Domnívám se, že kritik, který by vskutku odmítal nebo podceňoval myšlenkový obsah poezie, jehož nitru by byl vskutku „protivný hrdý a povznášející pocit dobývání nejmělejších met lidského usilování“, který by byl vskutku individualista odtržený „od myšlenek našeho světového názoru, od našeho politického boje“ atd., jak o něm praví Machonin, nemluvil by z duše českému čtenáři „se zdravým, jemným a cudným citem, pěstovaným skvělou kulturou nejlepších děl naší poezie klasické i nové“. Domnívám se, že Trefulka míří svou kritikou v podstatě tam, kam tento český čtenář.

Není rozpor mezi Trefulkovým pojetím poezie a mezi jeho kritickou praxí. Tento rozpor si vytvořil Machonin, a to tím, že neodůvodněně přisuzuje Trefulkovi nesprávně pojetí poezie.

Na začátku třetího odstavce své stati obrací Machonin svou pozornost na redakci Hosta s tímto tvrzením: „To všechno jsou, po našem soudu, důvody, proč redakce Hosta do domu, zahajující diskusi o Kohoutově poezii, hodila úvodním článkem rukavici nikoli Pavlu Kohoutovi, nýbrž *zaútočila přímo na ty ideové principy a názory o poslání literatury* v našem životě, z nichž rostou básně Kohoutovy i jiných básníků, i povídky, dramata, romány mnoha autorů, které sdružuje při různosti talentu a zkušenosti jeden společný názor, v podstatě protichůdný smyslu polemického článku proti Pavlu Kohoutovi.“

To je obvinění velmi vážné, ale nepravdivé a nespravedlivé. Redakce Hosta i celá redakční rada pevně a neúchylně stála, stojí a bude stát na stanovisku socialistického realismu, který je základním zákonem Svazu

československých spisovatelů a nedílnou součástí našeho vítězného a dějinně epochálního socialistického budování za vedení naší rodné komunistické strany. Redakce Hosta nezaútočila uveřejněním Trefulkovy kritiky na principy socialistického realismu, protože na ně nezaútočila ani Trefulkova kritika. Tento útok je, jak jsme viděli, jen čirý Machoninův domysl.

Tento domysl opakuje Machonin na začátku posledního odstavce své stati: „Naši literaturu nelze ovšem vést k tomuto cíli z *pozic individualistických a liberalistických*, jak to učinila redakce Hosta do domu, když základem diskuse učinila článek sice ‚bojovný‘, ale vycházející z nesprávného pohledu na naši skutečnost i poslání literatury.“ Opakováním se čirý domysl nemůže změnit v pravdu.

Machonin vytýká redakci dále, že „*bezradně a bez plánu* rediguje další průběh diskuse, a když konečně bez redakčního zásahu otiskla *příspěvek Jana Skácela* na hony zavánějící individualistickým poraženectvím...“ Redakce mohla redigovat jen to, co jí bylo posláno. Byla by uvítala hlasy našich kritiků i předních našich básníků, ale nedočkala se jich. Byla by uveřejnila i stať S. Machonina, kdyby ji byl Hostu poslal. Plně přijímáme výtku týkající se Skácelova článku.

Po uveřejnění Machoninovy stati otiskly Literární noviny v čísle z 5. února t. r. příspěvek Jana Šterna, který pronesl v diskusi na pražském aktivu českých spisovatelů dne 28. ledna t. r. Na konci svého příspěvku praví Štern toto: „Nebylo na závalu, když Host do domu začal mluvit o nedostacích poezie Pavla Kohouta a rozvířil o tom diskusi. Chyba je však v tom, jak to udělal, z *jakých hledisek Kohoutovu poezii kritizoval* a jakou perspektivu samému autorovi výchozí článek diskuse ukazuje. Za to není odpověden jen jeho autor, Jan Trefulka, ale celá redakční rada.“

Redakční rada si nijak nezříká odpovědnosti za Hosta, ale v daném případě není jí ze znění Šternova příspěvku v Literárních novinách jasné, za jaká hlediska a za jakou perspektivu autorovi nese odpovědnost. Šternův závěr vyznívá pro redakční radu Hosta nepřívětivě, má ráz velmi vážné výtky. Jestliže však Štern vyslovuje tuto výtku zcela obecně, bez jakýchkoli konkrétních důvodů, lze jemu i redakci Literárních novin říci, že to není odpovědné.

(1955)